

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R.P. Francisci Svarez Granatensis E Societate Iesv
Doctoris Theologi, Et In Conimbricensi Academia Primarij
at[que] Emeriti olim Professoris Tractatvs Qvinque, Ad
Primam Secvndae D. Thomae**

Suárez, Francisco

Mogvntiae, 1629

1. Vtrùm rectè diuidatur ignorantia in antecedentem, concomitantem, & consequentem, & quo sensu.
-

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94065](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94065)

V.
Cōcluditur
resolutio
huius sectio-
nis.

xum timori: quod non ita reperitur in concupiscentia.

Ex quo tandem fit, vt moraliter ac regulariter loquendo, & concupiscentia nec secum afferat, nec admittat inuoluntarium aliquod: quamuis enim non repugnet aliquo modo miseri huiusmodi inuoluntarium in his quæ ex concupiscentia fiunt, vt probant obiectiones factæ, in num. 2. & 3. tamen hoc est valde per accidens & extrinsecum, & non habet fundamentum in ipsa concupiscentia, quæ quantum est ex se, prorsus est voluntaria, & ideo intimo quodam modo afficit voluntatem, & spontaneè inducit mutationem in illam. At vero ea quæ fiunt ex metu, regulariter loquendo, ac moraliter, quantum est ex vi metus, habent adiunctum illud voluntarium fundatum aliquo modo in ipso metu, & in necessitate quæ ab intrinseco inducit malū illud quod timetur, & est veluti fundamentum & ratio totius motionis voluntatis, & ideo hæc etiam motio est magis ab intrinseco, quam illa, ac propterea magis inuoluntaria.

DISPUTATIO IV.

De ignorantia, utrum sit causa voluntarii, vel inuoluntarii.

Tractatio
de ignorantia
triplex.

Ignorantia triplex est consideratio, prima vt esse potest quoddam speciale peccatum: secunda vt est circumstantia plurium peccatorū: & constituit quendam peccandi modum distinctum à modo peccandi ex malicia, vel ex passione: tertia est vt causat voluntarium, vel inuoluntarium. Prima proprie pertinet ad materiam de fide, in qua docetur quid homo, per se loquendo, scire teneatur: peccatum enim ignorantie speciale est oppositum illi obligationi sciendi. Secunda spectat ad materiam de peccatis. Tertia est propria huius loci, & diligenter tractanda, quoniam est cæterarum fundamentum.

SECTIO I.

Utrum recte diuidatur ignorantia in antecedentem, concomitantem, & consequentem, & quo sensu.

I.
Hac diuisio
ignorantia
potissima
est.

Multæ solent tradi ignorantie diuisiones: de quibus legi potest Almain. tractat. 1. moral. cap. 2. & latius Castro 2. de leg. penal. cap. 14. & Cordub. in questionario lib. 2. quest. 1. & disput. 4. de censuris sect. 8. aliqua attigimus de his diuisionibus. Sed quæ hic proponitur à D. Thoma. est propria huius loci, & quæ maiori explicatione indiget: reliquas vero postea breuiter attingam. Vt autem difficultas huius diuisionis recte intelligatur, aduertendum est voces illas antecedens, concomitans, & consequens esse respectiuas, vt patet ex ipsis verbis. Vnde duo explicare oportet: primum respectu cuius dicantur antecedere, vel consequi: secundo in quo sit hæc antecessio vel concomitantia.

II.
Arguitur 1.
cōtra ipsam
diuisionem.

Ratio difficultatis circa priorem partem est, quia vel sit comparatio ad actum voluntatis, seu effectum eius, qui ex ignorantia, vel cum igno-

rantia fit, aut sit comparatio ad voluntatem directam vel indirectam ignorandi, quia illa ratio non potest fieri ad alium terminum quantum spectat ad præsentem materiam moralem: sed sit comparatio fiat ad voluntarium effectum ex, vel cum ignorantia factum, sic nulla inuenitur ignorantia consequens, quia neque tempore, neque causalitate consequitur talem actum, vt statim dicam. Si vero ratio est ad voluntatem ipsius ignorantie, sic nulla est ignorantia concomitans, quia omnis ignorantia vel cadit sub voluntatem directe, vel indirecte, & sic est consequens: vel non cadit sub voluntatem, & sic est antecedens consensum voluntatis ipsius: nõ ergo potest dari medium, cum illa duo membra contradictorie opponantur: ergo non potest intelligi illa trimembris diuisio, nisi per comparationem ad diuersa.

Deinde augetur difficultas explicando alteram partem, scilicet qualis sit habitudo quæ per hos terminos significatur: duplex enim tantum ad rem præsentem intelligi potest: altera est durationis, altera causalitatis. Prior nihil videtur spectare ad præsens institutum, nam in hoc sensu omnis ignorantia, quæ potest aliquid conferre ad voluntarium & inuoluntarium, oportet vt secundum durationem comitetur actum qui voluntarius, vel inuoluntarius dicitur ratione ignorantie, nam si in eo instanti in quo fit actus, non sit ignorantia, erit cognitio: ergo non fiet actus cum ignorantia, vel ex ignorantia: necesse est ergo vt sint simul duratione: quod vero ignorantia duratione antecedit, vel sequatur, est impertinens per se loquendo, nam si finito actu ignorantia facta, statim in eodem instanti tolleretur ignorantia, nihilominus fuisset actus voluntarius, vel inuoluntarius: quia hoc non pendet ex futura scientia, sed ex præfenti. Et idem est proportionaliter, si illa ignorantia non antecessisset duratione, dummodo in instanti in quo fit actio, sit eadem inconsideratio, seu inaduertentia, propter eandem rationem, quia præsens actus regulariter per scientiam præsentem fit, non per præteritam, nisi quatenus aliquo modo durat: in hoc ergo sensu omnis ignorantia deberet dici concomitans: si autem illis terminis significetur habitudo causalitatis, sic excludenda est ignorantia consequens, quia omnis ignorantia aut est causa actus, & sic est antecedens, aut non est causa, & ita est concomitans: nulla vero est quæ sit effectus ipsius actus vt hac ratione possit dici consequens: vnde omnes qui de ignorantia consequente loquuntur, dicunt vel semper, vel frequenter esse causam actus, non vero effectum, vt cum aliquis proiciendo sagittam occidit hominem, ignorans ibi adesse propter negligentiam, illa ignorantia est consequens, & tamen est causa illius actus, qui non fieret si adesset scientia, & imputatur ad culpam propter negligentiam ignorantiam, ergo non potest commode exponi hæc diuisio per habitudinem causæ.

In hac difficultate dicam prius sensum & rem intentam in hac diuisione, postea reddam rationem nominum quo ad fieri possit. Censeo igitur illam trimembrem diuisionem optimè explicari per duas bimbres, prima est quod ignorantia alia est causa actus ex ignorantia facti, alia vero non est causa, sed solum concomitans illum: ad quam diuisionem possunt accommodari verba Aristotelis 3. Ethicor. cap. 1. & Nyssen. libr. 5. Philosophia cap. 2. dicentium quædam fieri ex ignorantia, alia cum ignorantia: & de prioribus [inquit.] tristantur postea cum aduenit scientia, de posterioribus vero

III.
Arguitur 2.

IV.
Diuisio
ignorantia
per quæ in-
cipit expli-
cari trimem-
bris diuisio
in titulo
posita.

reoposteatamur. Est autem aduertendum ignorantiam non posse per se nec directe esse causam actionis voluntariæ. Nam cum de ratione voluntarii sit vt ex cognitione procedat potius ignorantia quâ tum est de se impedit actum voluntatis, & saltem tollit voluntarium directum, vt supra dixi: solum ergo dici potest causa actus tanquam remouens prohibens, quia scilicet tollit scientiam, quæ si adesset, non fieret actus. Vnde è contrario illa ignorantia non dicitur esse causa actus, sed comitari illum, quando non tollit scientiam impedituram actum, quia nimirum si homo haberet cognitionem, non operaretur illum actum.

V. Sed statim occurrit difficultas circa hanc explicationem, quæ est Aristotelis & omnium, nam per illam conditionalem scientiam de futuro non potest explicari recte præsens causalitas ignorantie, tum quia illæ conditionales sunt valde incertæ, & pendet ex libertate voluntatis, quæ in vtramque partem facile mutari potest, tum etiam, quia vt præsens actus imputetur, vel non imputetur ad culpam, nihil refert quod homo esset, vel non esset facturus adesset scientia, quia præsens peccatum non pendet ex futuro contingenti: ergo idem est de voluntario: actus enim imputatur ad culpam quatenus voluntarius est. Deinde illud signum Aristotelis de gaudio & tristitia postea subsecutis, adueniente scientia non est sufficiens, tum propter rationem factam quia potest mutari voluntas, tum etiam, quia potest id oriri ex aliqua obiecti diuersitate: nam si quis, v. g. comedat carnes die prohibito, ignorans inuincibiliter prohibitionem, nunc illa ignorantia est causa actus, & omnino excusatur à culpa, & tamen ille postea intelligens se comedisse carnes sine peccato, gaudere potest: illud ergo gaudium non est signum quod prior ignorantia fuerit causa actus.

VI. Ad hoc breuiter dicendum est ex Diu. Thoma questione tertia de malo, articulo octauo, vbi dicit doctrinam Aristotelis, & signum ab eo datum intelligendum esse nisi voluntas mutata sit, itaque non est pensanda ex futuro euentu conditionato, sed ex præsentis dispositione voluntatis, quæ interdum ita est affecta vel formaliter & actualiter, vel certe virtualiter, ratione prioris actus aliquo modo virtute durantis, vt ex vi talis actus, & dispositionis efficeret actum intercedente scientia, quem ignoranter facit, nisi aliunde magna mutatio in ea fieret, ad quod necessarium esset aliam scientiam, seu alia motiua concurrere, quæ illius affectum immutarent, quæ tamen sunt per accidens, & etiam raro eueniunt: hic autem loquimur per se & moraliter considerata tali dispositione voluntatis ex sola ignorantia, vel cognitione facti. Quando ergo voluntas est sic disposita & affecta ignorantia, quæ illi coniungitur, non censetur esse causa actus: quando vero non est illa affecta, censetur esse causa, neque oportet vt habeat formale propositum contrarium, nec virtuale ex prioribus actionibus relictum, sed satis est quod careat illo affectu.

VII. Secunda diuisio ignorantie est in inuoluntariam & voluntariam, quam magis significauit Aristoteles & Nissen. locis citatis, & Damascen. lib. 2. c. 24: cum dixerunt, aliud esse ob ignorantiam aliquid facere, aliud vero ignoranter facere. Nam primum membrum, id est, ob ignorantiam facere, dicunt accidere quando ignorantia omnino occupat hominem, & casu illi obuenit, ita vt ille nullo modo sit sibi causa talis ignorantie: & hoc est ignorantiam esse inuoluntariam, non enim sumenda

est hic illa vox in eo rigore, in quo inuoluntarium dicitur contrarie, seu quod repugnet positiuo appetitui elicito, sed sumenda est priuatiue, seu negatiue, ita vt omnis ignorantia quæ nullo modo est volita nec directe, nec indirecte inuoluntaria dicitur. Secundum vero membrum, scilicet ignoranter facere, explicant prædicti autores tunc accidere, quando homo est sibi causa sue ignorantie per suam electionem, seu voluntatem directam, aut indirectam, vt infra exponam. Atque ita facile constat hæc diuisio, quæ cadere potest in membra præcedentis diuisionis, nam ignorantia, quæ est causa actionis, potest esse voluntaria, & hanc sine dubio vocauit Aristoteles ignorantiam antecedentem: aliquando vero potest esse inuoluntaria, & hanc vocauit consequentem. Atque eodem modo ignorantia, quæ non est causa actionis, potest voluntaria, & inuoluntaria esse, quia est eadem ratio, quod apertis exemplis ostendi facile posset, vt ex dicendis patebit.

An vero dicenda sit concomitans quocumque modo accidat, videtur esse quæstio de nomine VIII. potius, quam de re: aliquibus enim videtur hanc ignorantiam non posse dici concomitantem si voluntaria sit, sed tunc dicendam esse consequentem: & quidem Aristoteles videtur ita loqui, nam illud solum membrum diuidit quod est ob ignorantiam aliquid facere in causam, vel non causam actionis, & addit vtramque ignorantiam facere inuoluntarium: at vero si ignorantia voluntaria sit etiam si non sit causa actionis, non reddit actum simpliciter non voluntarium, vt iam dicam: ergo de ratione talis ignorantie est vt sit omnino inuoluntaria.

Sed nihilominus si rem attendamus, non video rationem differentie, ob quam non debeat dici concomitans ignorantia quæ non est causa actionis, tam si voluntaria sit, quam si sit inuoluntaria, quia quando est inuoluntaria, licet respectu actionis sit concomitans, tamen respectu voluntatis est omnino antecedens, & similiter quando est voluntaria, licet respectu voluntatis sit consequens, tamen respectu actionis est concomitans: ergo vel in vtroque casu dicenda est concomitans, vel si in vno dicitur consequens, in alio debet dici antecedens. Et fortasse, cum res sit de modo loquendi, clarius loqueremur dicendo respectu diuersorum posse hanc ignorantiam, vel concomitantem, vel antecedentem, vel consequentem appellari, nam respectu actionis semper est concomitans, respectu voluntatis interdum antecedens, interdum consequens.

Atque hinc facile intelligitur sensus à D. Thoma intentus in illa trimembri diuisione: voluit enim breuiter in illa explicare vtramque diuisionem à nobis declaratam. Ratio etiam nominum facile ex dictis reddi potest, vel explicando illa membra respectu diuersorum, vel certo dicendo comparisonem fieri ad voluntatem absolute, siue ad ignorantiam, siue ad actionem terminatam, & ignorantiam antecedentem dici, quæ omnino antecedit voluntatem tam ignorandi, quam operandi actionem ex ignorantia factam: ignorantiam autem consequentem appellati, quæ consequitur aliquam voluntatem saltem ignorandi: concomitantem vero, quæ concomitur aliquam voluntatem saltem operandi, siue antecedit voluntatem ignorandi, siue sequatur. Vnde constat ad quem terminum fiat comparatio, & in qua habitudine, scilicet causalitatis, non durationis, vt recte probat ratio in principio facta supra.

Secundo

MA REZ
DIO
VIO

IX. Placet alii dici concomitantem.

Judicium auctoris.

X. Explicatur in trimembri diuisione.

XI.
3. Diuisio
ignorantia.
Culpabilis
ignorantia
quæ:

1. Notatio
pro hac
ignorantia.

Secundo ex his facile est explicare aliam diu-
finem ignorantia. Tertia ergo sit, qua dicitur
ignorantia in culpabilem, & inculpabilem: vt autem
ignorantia culpabilis sit, duo requiruntur, vnũ
vt sit voluntaria, quia hoc est de intrinseca ratio-
ne cuiuscumque peccati: secundum vt sit prohi-
bita, seu priuans scientia præcepti, nam velle i-
gnorare quæ quis non tenetur, non est culpa.
Solum oportet aduertere duobus modis posse
hominem teneri ad aliquid sciendum: primo mo-
do absolute & per se: quomodo fideles non te-
nentur scire res fidei, & tunc ita est ignorantia cul-
pabilis, vt constituat propriam speciem peccati,
de quo in materia de fide. Secundo modo potest
homo teneri ad aliquid cognoscendum solũ ex
hypothesi vel in ordine ad actionem, si eam o-
perari vult, vt qui sagittam proicit in agro,
absolute non tenetur scire, nec inquirere an sibi
lateat homo, vel an soleat illac frequenter trans-
ire: tamẽ supposito quod vult sibi sagittam mit-
tere, tenetur hoc scire: quod si voluntarie omit-
tat, erit culpabilis ignorantia, tamen illa culpa
non est per se specialis, sed est actionis circum-
stantia, cum qua vnã culpam constituit.

XII.
2. Notatio.

Illud etiam oportet in hoc membro aduerte-
re, aliud esse, ignorantiam esse culpabilem, aliud
vero esse per culpam contractam, nam in hoc
multi autore decepti sunt, vt forte referam in-
ferius. Omnis enim ignorantia quæ ex peccato
nascitur, est per culpam contracta, quia culpa
hominis factum est, vt ignoret: v.g. si verum est
hominem fide carentem, si per sua peccata non
ponat obstaculum, fore à Deo illuminandum,
optime dicitur ille homo propter sua peccata
manere in ignorantia fidei, & carere diuina illu-
minatione: non tamen hoc satis est vt illa igno-
rantia sit culpabilis, quia fieri potest vt sit omni-
no inuoluntaria, quia nunquam venit in mentẽ
hominis cogitare de scientia illi opposita: etiam
indirecte, quia licet impedimentum talis cogni-
tionis voluntarium sit, quia est culpa, non tamẽ
vt impedimentum, sed solum vt continetur in
alio genere peccati: quod contingit quando ho-
mo prorsus ignorauit tale peccatum esse impe-
dimetum ad illam cognitionem. Atque ex his
constat duobus modis ignorantiam posse esse in
culpabilem, vno modo si sit prorsus inuolunta-
ria, altero modo si sit de scientia non præcepta
nec propter se, nec propter actionem proprie: ta-
men ad materiam moralem nihil refert ignora-
tia rei ullo modo præcepta, quia illa nihil con-
fert ad bonitatem vel malitiam actionis, & ideo
semper agimus de ignorantia quæ per se oppo-
nitur præcepto.

XIII.
4. Diuisio
ignorantia.

Quarta diuisio ignorantia est in affectatam, &
negligentem, quæ facile explicatur ex doctrina de
voluntario directo & indirecto: Vtroque enim
modo potest ignorantia esse voluntaria, & quã-
do directe est voluta, vocatur affectata, præsertim
si sit in se voluta, nam si sit voluntaria in alio, po-
test esse crassa, seu supina, vt statim dicam, nam hoc
voluntarium in alio, inter indirecta numerari so-
let. Solum potest in hoc inquiri quomodo possit
ignorantia esse in se directe voluta: ad hoc enim
necesse est vt sit in se directe cognita, quod vide-
tur ignorantia repugnare, nam si quis sciret se i-
gnorare, hoc ipso non esset ignorans: sicut si quis
sciret se errare, hoc ipso non erraret. Responde-
tur posse aliquem scire se ignorare negatiue,
quia nescit an aliter se res habeat quam ipse exi-
stimet, vel an aliquid super sit cognoscendum de
re, vel an sit ei aliqua diligentia præstanda ad ac-
quirendam scientiam. Item sæpe satis est de hoc
dubitare, & licet non semper quis velit directe

Exponitur
ignorantia
affectata.

ignorare, si tamen directe velit non facere dili-
gentiam, quam putat esse necessariam, hoc satis
est ad ignorantiam affectatã: oportet autem, vt
existimo, vt talis voluntas non inquirendi scien-
tiam non oriatur ex alia priori ignorantia non
affectata, sed tantum indirecte voluntaria, tota
siquidem ignorantia subsequens per primam ra-
dicem est mensuranda, vt si quis directe nolit in
aliquo negotio diligentiam facere ad inquiren-
dam veritatem, quia putat se in illa re esse suffi-
cienter instructum, illa non esset ignorantia af-
fectata si hæc alia tantum esset indirecte volun-
taria, & etiam illa non esset culpabilis, si hæc esset
inuoluntaria, seu inuincibilis, & hac ratione i-
gnorantia quæ fuit in Paulo, cum dixit, *ignorans
feci*. Timoth. 1. non fuit affectata, vt existimo,
quamuis contrarium doceat Cordub. loco citato,
vbi alia donit exempla minus vera ex defectu
huius regulæ, quia scilicet non considerauit
quod diximus.

Ignorantia ex negligentia proprie est illa, quæ
solum est indirecte voluntaria, quæ cernitur
quando homo tenetur scire, vel diligentiam fa-
cere ad sciendum, & scias negligens esse, seu o-
mittit facere illam diligentiam: & quia in hac ne-
gligentia, potest esse magis & minus, iuxta hoc,
solent distingui varii gradus huius ignorantia,
nam quæ oritur ex magna desidia, vel pigritia,
catur crassa, & ad hæc reuocatur etiam illa igno-
rantia quæ oritur ex magna sollicitudine rerum
temporalium, vel ex magno affectu ad aliquam
actionem, quo modo peccat qui aliquod munus
exercent, seu acceptant sine sufficienti doctrina
ad illud necessaria, vel qui plura munera exercet,
quibus necesse est impediri ne in singulis adhi-
beant diligentiam necessariam ad sciendum que
oportet: quã minus multa ex his sunt magis vo-
luntaria in causa seu in alio, quam proprie indi-
recte. At vero quando negligentia est commu-
nis, tunc ignorantia retinet commune nomen
ignorantia culpabilis seu negligentis.

XIV.
Exponitur
ignorantia
negligens.

Est autem difficile ad explicandum quid sit
necesse, vt ignorantia, seu negligentia, quæ est
causa eius, sit indirecte voluntaria. Dicendũ est
præter obligationem sciendi, & potentiam in-
quirendi, seu adhibendi diligentiam, necessariũ
esse vt homo aliquo modo aduertat, vel mora-
liter aduertere possit, & quid ignoret, & ignora-
tiam ipsam, & diligentiam quam adhibere po-
test ad illam expellendam, & quod his politis
non facit: nam, vt supra dixi, voluntarium indi-
rectum requirit aliquam aduertentiam & con-
siderationem, nam sine hac nõ potest homo vo-
luntarie se applicare ad sciendum, seu inquiren-
dum, & ita non poterit etiam voluntarie omit-
tere: qualis tamen & quanto esse debeat hæc ad-
uertentia, & quo modo possit esse voluntaria,
vel inuoluntaria, dicam sectione vltima huius dis-
putationis, nam in hoc eadem est ratio de ignora-
tia, & de aliis actionibus, vel omissionibus hu-
manis.

Quinta diuisio ex dictis fere explicata manet,
scilicet in ignorantiam vincibilem, & inuincibilem:
quæ duæ voces possunt late sumi, vt significant
absolutam, vel physicam potestatem, vel impo-
tentiam hominis ad expellendam aliquam igno-
rantiam cuiuscumque rei sit: & hoc modo solum
illa ignorantia poterit dici proprie inuincibilis, que
humano & ordinario modo expelli non potest,
qualis vix reperitur nisi in amentibus, vel aliis
hominibus, qui non possunt ratione vtĩ, aut de
his rebus, seu factis, quæ loco, aut tempore à no-
bis distant, vel similibus. Vnde ignorantia vinci-
bilis opposita inuincibili in prædicto sensu, non
erit

XV.
Quando ne-
gligentia cõ-
suetur in-
directe voluta.

XVI.
5. Diuisio
ignorantia.

est idem quod ignorantia culpabilis, quia poterit esse etiam de scientia non necessaria, vel quia potest fundari in aliqua potestate quam homo non teneatur exercere ad expellendam ignorantiam, ut iam dicam. Tamen iuxta communem usum ille vocatur solum iuxta morale debitum sciendi, & potestatem etiam sciendi moralem, & negotio, seu scientie proportionatam: & in hoc sensu ignorantia vincibilis coincidit cum culpabili & inuoluntaria.

XVII. Neque enim probo quod ait Corduba esse posse aliquam ignorantiam inuincibilem & culpabilem, *qualis est, inquit, ignorantia ebrii*, quæ iam vinci non potest, & tamen culpabilis est in ebrietate. Sed hoc non rectè dicitur, quia si ignorantia est culpabilis, est voluntaria & libera: ergo necesse est, ut sit in potestate hominis illam vincere. Vnde in exemplo adducto, quamuis aliquis culpabiliter inebrietur, si tamen proflus non aduertit, nec moraliter aduertere potuit ignorantiam inde futuram, illa non est culpabilis, licet fortasse sit ex culpa contracta, iuxta doctrinam supra datam numero duodecimo, si autem aduertit, est quidem illa ignorantia culpabilis in sua causa, scilicet in ebrietate, & in eadem vincibilis fuit; postea vero sicut iam expelli non potest post ebrietatem, ita iam non est in se culpabilis noua culpa: ergo proportionate seruata eo modo quo est inuincibilis, est inculpabilis, & è contrario sicut est culpabilis, ita & vincibilis.

XVIII. Est autem controuersia inter Doctores, quid necesse sit ut aliqua ignorantia fiat inuincibilis, nam quidam requirunt ab homine summam diligentiam, & quod homo faciat quantum in se est etiam præparando se ad gratiam, nec per aliquod peccatum impedimentum ponat diuinæ illuminationi qua posset ignorantia expelli. Ita Adrian. *quodlib. 4. q. 1.* & ex parte Castro *supra*, quamuis in 2. & 3. diuisione aliter loqui videatur. Sed de hac re latius in materia de fide, in *disp. 17.* quia nec dicti auctores generaliter loquuntur, sed specialiter de ignorantia quæ est in materia fidei.

XIX. Et ideo dicendum cum communi sententia ignorantiam inuincibilem illam esse, in qua homo voluntariè nihil facere omittit eorum, quæ potest & debet facere ad illam expellendam, & nihilominus eam expellere non potest. Ita diuus Thomas *prima secunda, questione 76. A. 2. p. q. 29.* & alii in 2. *distinctione vigesima secunda.* Sed quod ad potestatem attinet, intelligendum est non solum de potestate remota, sed aliquo modo proxima, id est, quod iuxta capacitatem hominis, & consideratis circumstantiis, & notitia quam habet, possit se applicare ad eam diligentiam adhibendam, quia licet illa diligentia in se sit possibilis, tamen si in mentem hominis nunquam venit de illa cogitare, aut de aliqua re, quæ moraliter posset ad illam excitare, vel certè si eodem modo nunquam intellexit illud esse medium accommodatum ad scientiam acquirendam, non potest dici talis diligentia moraliter esse in hominis potestate. Atque eodem modo circa obligationem oportet aduertere, non satis esse, hominem teneri ad aliquid faciendum, quod si faceret, non ignoraret, sed oportet ut teneatur id facere ad scientiam acquirendam, nam alia obligatio est quasi extrinseca, & per accidens: atque eodem modo necessarium est, ut homo non excusetur à tali obligatione propter aliquam aliam causam rationabilem; nam quoad rem moralem, perinde est excusari & non teneri.

Suarez. in *primam secundam D. Thom.*

Vnde concluditur, dupliciter posse ignorantiam esse inuincibilem: primo modo, quia nunquam venit in mentem hominis se teneri ad id sciendum vel inquirendum, vel ad utendum tali medio, seu tali diligentia ad acquirendam scientiam, ut v. g. ad non furandum, ne ponat impedimentum diuine illustrationi, quia huiusmodi dispositio reddit hominem impotentem ad faciendam diligentiam, & hæc propriissimè est ignorantia inuincibilis. Secundo modo est quando homo dubitans se ignorare, facit moralem diligentiam rei & negotio accommodatam, & nihilominus non potuit illam ignorantiam expellere, & illa dicitur ab aliquibus ignorantia *probabilis*, quia iam ille homo probabilis fide in illa durat, & ideo excusat maiorè diligentiam adhibere, licet fortasse posset. Quanta vero esse debeat huiusmodi diligentia ut sit *probabilis*, non potest vna regula definiri, sed prudentia opus est iuxta materiam qualitatem. Vnde tandè sit ignorantiam vincibilem duo illa requirere, quæ de voluntario indirecto supradicta sunt, sc. quod possit & debeat prædicto modo scire seu inquirere, & non faciat, nec diligentiam adhibeat, quam si omnino omittat, talis ignorantia est propriissimè vincibilis, & coincidit cum *crassa*, vel *supina*, vel *affectata*: si vero adhibeat aliquam diligentiam, non verò sufficientem, dici solet ignorantia *improbabilis*.

Ad explicandam autem amplius hanc quintam diuisionem, oportet aduertere sextam, quam Aristoteles terigit 3. *Ethic. c. 1.* & de qua est titulus in iure civili *ff. de iuris & facti ignorantia*. Est ergo alia ignorantia *iuris*, alia *facti*. Sub iure comprehenditur ius diuinum, naturale, & positiuum, aut ius humanum, ac denique omne superioris præceptum: sub *facto* autè comprehenditur vel tota actio vel circumstantia eius, vel effectus, qui ex illa postea sequitur: & vtrumque horum, scil. *ius*, & *factum* potest inuincibiliter, & vincibiliter ignorari: licet de singulis ferè soleat moueri questiones, Vtrum ius naturale, diuinum, positiuum vel humanum possit inuincibiliter ignorari. Sed non sunt huius loci, viderique possunt dicta in materia de Legibus: generatim tamen loquendo non dubito quin in omnia hæc membra possit cadere ignorantia inuincibilis, quamuis facilius in iure positiuo diuino, quam naturali, quia hoc habet cum homine magis intrinsecè connexionem. Vnde inter naturalia quædam sunt quæ minus possunt ignorari sine culpa, quia sunt lumine naturæ notiora, & fortè aliqua sunt tam per se nota, ut nullo modo possint inuincibiliter ignorari, ut sunt principia vniuersaliora, ut *bonum est faciendum, turpe vitandum*, & aliqua etiam immediata, ut *nemini est facienda iniuria*: atque eadem ratione facilius potest ignorari ius humanum, quam diuinum: & factum, quam ius, quia est magis contragens & mutabile, & in ipso facto facilius ignorantur extrinsecè circumstantiæ, quam intrinsecè, & quæ sunt per se connectæ cum ipso opere: & iuxta hæc diuersa capita iudicandum est de diligentia quæ sufficiat ad reddendam ignorantiam *inuincibilem*, seu *probabilem*.

Septimò addi potest diuisio facta ab Aristot. nam alia est ignorantia quæ absolute opponitur scientiæ & cognitioni, in quam propriè nomen *ignorantiæ* conuenit: alia verò est quæ solum priuat actuali aduertentia, seu memoria, quæ magis propriè dicitur *inconsideratio*, seu *obliuio*, & vocari solet *ignorantia actualis*, & ad vtramque ferè possunt accommodari ferè omnia dicta, & de vtraque dicemus duabus sectionibus sequentibus.

Vltimò non est omittenda diuisio *Dialectica* ignorantia, in ignorantiam *negationis*, & per *au. 8. Diuisio.*

XX. *Vnus modus ignorantia inuincibilis.*

Alter modus.

XXI. *Sexta diuisio ignorantia.*

XXII. *7. Diuisio.*

XXIII. *8. Diuisio.*

MA REZ
OTIO
V3

dispositionis. Circa quam, quod ad rem moralem spectat, solum est aduertendum ignorantiam negationis non esse quamcunque negationem scientiæ, quæ potius *nescientia* dicitur, neque quamcunque privationem physicam, sed moralem, ita ut sit carentia scientiæ moraliter debita, tamen sine errore, vel cognitione contraria, nam quando hæc adiungitur, illa dicitur ignorantia *prauæ dispositionis*: vocatur autem *praua* non moraliter, seu culpabiliter, sed quia est mala affectio, seu dispositio hominis, quæ si sit voluntaria, pertinebit ad malum culpæ: si autem inuoluntaria, tantum ad malum pœnæ. Est autem considerandum hæc ignorantiam *prauæ dispositionis* coincidere cum conscientia erronea, in qua intercedit positua cognitio, seu existimatio, & ex hac parte potest mouere directe voluntatem, & ita non solum causare voluntarium, sed etiam interdum causare honestum actum, & suo modo concurrere ad specificationem eius, & de illa dicendum est tractatu sequenti disput. vltima: præter posituum vero includit negationem debitæ scientiæ: & quoad hoc eadem est ratio de illa, quæ de ignorantia *privatiua*, quoad causandum voluntarium, vel inuoluntarium de quo iam dictum est.

SECTIO II.

Vtrum & que ignorantia causet voluntarium, vel inuoluntarium.

Diximus quomodo ignorantia ipsa voluntaria, vel inuoluntaria sit: sequitur dicendum quomodo ratione illius actio aliqua, vel omisio, vel effectus eius voluntaria, vel inuoluntaria sit, & dicemus de illis tribus ignorantia antecedenti, concomitanti, & consequenti, nam de omnibus est difficultas.

- I. Primo de antecedenti dici solet causare inuoluntarium, in quo est duplex difficultas. Prima, quia hæc ignorantia est causa actus voluntatis: ergo causat voluntarium. Antecedat constat ex dictis, quia in hoc distinguitur hæc ignorantia à concomitante. Consequentia vero probatur, quia actus voluntatis per se est voluntarius: ergo qui causat illum, causat voluntarium: hac enim ratione probauimus supra metum & concupiscentiam causare voluntarium simpliciter.
- II. Secunda difficultas est, quia inuoluntarium est illud quod repugnat appetitui positiuo voluntatis, sed quod fit per ignorantiam antecedentem, non est hoc modo inuoluntarium, quia non est necesse ut qui propter ignorantiam comedit carnes die prohibito, tunc actu habeat displicentiam, seu simplicem affectum illi actioni contrarium: imo vix fieri potest ut illum habeat, quia supponimus in illo actu ignorare illam conditionem, quæ ab illo potest auertere voluntatē. Dices non sumi hic voluntarium in eo rigore id est, contrarie, sed solum negatiue, seu priuatiue, sicut supra de ignorantia inuoluntaria dicebamus. Vnde potest hæc responsio confirmari, quia ignorantia nõ potest facere actum magis inuoluntarium, quam ipsa sit. Sed cõtra hoc est, quia tam Aristoteles, quam D. Thomas, & alij, hanc differentiam ponunt inter ignorantiam antecedentem, & concomitantem, quia illa causat inuoluntarium, hæc vero nec voluntarium, nec inuoluntarium, sed non voluntarium: ergo necesse est ut priorem partem intelligant de inuoluntario contrarie, alias quid differret inter ignorantiam antecedentem & concomitantem.
- III. Atque hinc oritur tertia difficultas de igno-

1. Difficultas circa tulum quoad ad ignorantiam antecedentem.

2. Difficultas quoad eandem ignorantiam.

Assertio contra hæc difficultatem.

Refellitur.

rantia cõcomitante, quia si formaliter sumatur, ut concomitans est, sicut non causat voluntarium, ita nec non voluntarium, tum quia illa ut sic, non est causa actionis: ergo nullam conditionem in eam influit: tum etiam, quia alias hæc ignorantia semper excusaret culpam, nam ut actio non imputetur ad culpam, satis est quod non sit voluntaria, quamuis positiuè inuoluntaria non sit, nam cum de ratione culpæ sit voluntarium, sufficit carentia voluntarii ad excusandum à culpa: si vero consideretur hæc ignorantia quatenus ipsa voluntaria, aut inuoluntaria esse potest, non semper facit actionem non voluntariam, nam quando ipsa voluntaria est, etiam actio quæ cum illa sit reputatur voluntaria, & imputatur ad culpā. Veluti si quis occidat hostem, putans se occidere feram, non facta sufficienti diligentia ad vitandum homicidium, sine dubio ei imputatur ad culpam, etiam illa ignorantia concomitans sit, nam si ille esset ita virtualiter dispositus, quod si sciret ibi esse hominem, non interficeret, nihilominus propter negligentiam culparetur ut homicida: ergo non minus culpandus est eo quod ita sit affectus, quod si sciret, libentius occideret, nam hæc dispositio non excusat, sed potius accusat. Atque idem à fortiori est quando ignorantia concomitans est de conditione aliqua impertinente ad actum, ut si quis furetur die festo ignorans esse diem festum, qui non minus esset furaturus, etiam si id sciret, nam illa ignorantia reputatur concomitans, & tamen nullo modo facit actum non voluntarium, non solum si voluntaria ipsa sit, sed etiam si sit omnino inuoluntaria.

3. Difficultas quoad ignorantiam concomitantem.

Confirm.

Vltimo esse potest difficultas de ignorantia consequenti: de qua dicitur quod causat voluntarium: quod non potest esse verum de voluntario directo, quia auferit illius obiectum: neque etiam de voluntario indirecto id videtur vniuersale, quia supra dictum est quod quamuis omisio aliqua sit voluntaria, non est necesse effectum inde secutum esse voluntarium indirecte, quia per accidens sequitur, sed ignorantia est quædam omisio: ergo licet ipsa sit voluntaria, non est necesse effectum inde secutum esse voluntarium: ut v. g. si aliquis negligenter ignoret hunc qui petit elemosinam esse pauperem, & ideo dat, illa ignorantia consequens est, nam est causa actus, nõ n. daret si sciret esse diuitem, & est voluntaria, cum non sit facta sufficienti diligentia ad expellendam illam, & tamen illa donatio non fit voluntaria, imo alter tenetur restituere quod accepit: ergo illa doctrina non est vniuersaliter vera. Et confirmatur, nam ignorantia ebrii qui se voluntarie inebriauit, non facit semper voluntarium homicidium subsecutum, & tamen illa est consequens: nam & est causa actus, non enim occideret si non esset priuatus vsu rationis propter ebrietatem, & est voluntaria saltem in alio, id est, in ebrietate.

IV. 4. Difficultas quoad ignorantiam consequentem.

In hac re considerandum est aliud esse loqui de effectu, seu actu quem voluntas habet occasione ignorantie circa rem aliam cognitā, aliud vero de actu circa rem ignoratam ut ignorata est. Quod exemplo declaratur, nam qui comedit carnes die prohibito ignorans prohibitionem, duo potest intelligi operari, & velle: vnum est quod comedit carnes, quod non est ab ipso ignoratum, sed cognitum: alterum est quod transgreditur præceptum quod est ab ipso ignoratum, & fortasse occasione huius ignorantie facit illud primum. Hic non est proprie sermo de priori actu, seu effectu, sed de posteriori, tamen ut primam difficultatem dissoluamus.

V.

Dicendum